

30 april 2013: het met appeltjes van oranje versierde balkon van het Koninklijk Paleis Amsterdam vormde het toneel voor de traditionele balkonscène ter gelegenheid van de troonswisseling. Ruim op tijd voor de abdicatie was het gebouw na een jarenlange restauratie uit de steigers gekomen, en toonde zich opnieuw in volle glorie.

Wat nog in het vorige millennium was begonnen als groot onderhoud en renovatie, groeide uit tot een restauratie in twee campagnes, het *binnenproject* en het *project gevel en dak*. Restauratiearchitect Krijn van den Ende voerde de restauratie uit, in opdracht van de Rijksgebouwendienst. Het binnenproject behelsde een gedeeltelijke restauratie van het interieur; het project gevel en dak omvatte reiniging en restauratie van de gevels tot en met de bovenste kroonlijst. De leibedekking, toren en andere dakopbouwen zijn gerepareerd, maar wachten nog op een grondiger aanpak. Wie zich de steigers niet herinnert of het gebouw lange tijd niet heeft gezien, zal de restauratie van het exterieur mogelijk niet als zodanig herkennen. In opvatting en beeld is deze redelijk bescheiden gebleven. Het indrukwekkende, volledig met zandsteenblokken beklede gebouw, heeft niet de kleur (terug)gekrepen van blanke Obernkirchner of Bentheimer zandsteen, die we kennen van zeventiende-eeuwse schilderijen van de Dam. Door zorgvuldige reiniging en gedeeltelijke retouchering is de als zware vervuiling ervaren grijze tot zwarte verwerking opgeknapt, zonder het karakter van historisch patina weg te nemen. In zijn bijdrage aan dit nummer doet Timo Nijland verslag van het technische onderzoek waarop de keuzes voor de aanpak van de gevels zijn gebaseerd. De verwoording en interpretatie van het idee van 'lichte gevels' hebben eerder aanleiding gegeven tot de nodige verwarring en discussie, zoals blijkt uit de teksten van Bert van Bommel en Pieter Vlaardingebroek.

Belangrijk voor deze discussie waren de uitgangspunten van de restauratie, of het restauratieconcept. In de twintigste eeuw heeft het gebouw tweemaal eerder een restauratie ondergaan, in de jaren dertig en de jaren zestig, door respectievelijk de architecten J. de Bie Leuveling Tjeenk en C. Wegener Sleeswijk. Bij deze restauraties vormde de zeventiende-eeuwse staat van het (toenmalige) stadhuis van Jacob van Campen de leidraad. Zoals op schilderijen is te zien, had het stadhuis aanvankelijk lichte gevels en donkere vensters. De Bie Leuveling Tjeenk handhaafde dit contrast door een omkering: hij liet ramen en kozijnen in de inmiddels donker geworden gevel juist in een lichte kleur schilderen. Dit was niet een reconstructie van de zeventiende-eeuwse situatie, maar een interpretatie van het zeventiende-eeuwse beeld. Van den Ende heeft weer een donkere kleur laten aanbrengen op ramen en

kozijnen, en is uitgegaan van het ontwerp van Van Campen. De historische gelaagdheid met de zichtbare ingrepen in het monument zijn daarmee, behalve in het genoemde koninklijke balkon, niet meer onmiddellijk afleesbaar aan het exterieur. De gevels van de binnenplaatsen documenteren de ingrepen van De Bie Leuveling Tjeenk overigens nog wel. De vensters hebben daar nog steeds de lichte kleur.

Voor het interieur stond Van den Ende het harmonisch samengaan van zeventiende eeuw en vroege negentiende eeuw voor ogen. In opdracht van koning Lodewijk Napoleon was het stadhuis tussen 1808 en 1810 door de architecten J.-T. Thibault en B. Ziesenis verbouwd tot paleis. De wijzigingen hadden destijds nauwelijks betrekking op het casco, maar vooral op een verbouwing van het interieur. Van den Endes keuze voor een negentiende-eeuwse paleisinrichting in een zeventiende-eeuwse stadhuiscontext past in deze lijn. Bouwhistorisch onderzoek, kleurhistorisch onderzoek en onderzoek naar en restauratie van meubelen, kroonluchters, spiegels, stoffering en dergelijke leverden belangrijke informatie.

In zijn artikel gaat bouwhistoricus Hein Hundertmark in op zijn ontdekkingen en de betekenis en het gebruik van zandsteen in het oorspronkelijke stadhuis. Anne van Grevenstein en Emilie Froment belichten hun onderzoek, conservering en restauratie van enkele zeventiende-eeuwse plafondschilderingen, en in de bijdrage van Paul van Duin en Aagje Gosliga komt de Amsterdamse firma Breytspraak, de belangrijkste meubelmaker van Lodewijk Napoleon, aan bod. Zijn meubelen vormen onderdeel van een grote collectie empire meubelen die in het kader van het 'binnenproject' zijn gerestaureerd. Het resultaat is conform het uitgangspunt: zeventiende eeuw en negentiende eeuw worden gecombineerd getoond. Van den Ende heeft de voorgaande restauratie van Wegener Sleeswijk gedeeltelijk gerespecteerd, en gedeeltelijk ongedaan gemaakt of gecorrigeerd. Het verschil zit in keuzes van onderdelen, waarbij de geschiedenis en het gebruik van het gebouw, en niet de restauratiegeschiedenis centraal hebben gestaan. Toch is ook deze laatste een belangrijk onderdeel van de geschiedenis van het monument.

Dit nummer is het tweede in de nieuwe vormgeving. Afbeeldingen en tekeningen komen zo beter tot hun recht, en de opmaak sluit beter aan op de digitale mogelijkheden. Een daarvan is het digitale archief, waarmee oude nummers gemakkelijk zijn in te zien en te downloaden: bulletin.knob.nl. De lopende jaargang blijft, exclusief voor leden van de KNOB, alleen op papier.

Marie-Thérèse van Thoor
Hoofdredacteur